

העבירה ההיא מעכבת לבל ישמרו אותו מן החטא מן השמים. שאם לא כן היו שומרים עליו מן השמים שלא יבשל בשוגג. אפילו בהמתן של צדיקים אין הקב"ה מביא תקלה על ידן, צדיקים עצמם לא כל שכן, והוא ענין גם בלא דעת נפש לא טוב (משלי יט); – והנה עד כה דיבר בפרשה זו על תיקון השוגג; אמור מעתה, ומה יעשה לתקן המזיד שקדם – לזה אמר: וכלי חרש אשר תבשל בו ישבר – לומר, אם גוף האיש אשר נתבשל בו חטא זה ע"י אש העוון שקדם, הוא של חרס, שאותה הטומאה שבלע בהעוותו אינה יוצאת מדפנותיו לעולם ואין תקוה ע"י יסורים ליתקן – ישבר וימות. אך אם בכלי נחשת בשלה – שהאיש הוא כלי חזק אשר כח בו לקבל יסורים ולעמוד בהם ולשוב מחמתן וליצרף בהן לגמור הטהרה בתורה שהיא מקוה טהרה לישראל, ככלי נחשת – אז ומרק – ביסורים, ושטף במים – הם מימי התורה, כי בהם יטהר מכל יתר חלאת טינוף טומאה (מובא בספר הפרשיות – צו).

דף צו

'אלא קדירות של מקדש אמאי (אמר רחמנא) ישברו, נהדרינהו לכבשונות?... – קצת משמע מלשון רש"י שהגמרא נוקטת כאן לעיקר כפי הצד בבעיית רמי בר חמא שהבילוע הוא זה המצריך שבירה, ולא בישול גרידא. ולכך מקשה הלא יש תקנה לכלי על ידי החזרה לכבשן. (וע' בחדושי הגרעק"א שכתב לפרש מהיכן הוציא רש"י הנחה זו, שספקו של רמי בר חמא נפשט).

ואולם הרמב"ם כתב שנשאר הדבר בספק, וכן נקטו התוס' כאן. ונראה שהרמב"ם יפרש שאלת הגמרא כדרך הוכחה לפשוט ספיקו של רמי בר חמא, שאם ננקוט שהבילוע הוא הגורם, הלא יש תקנה בכבשן. ודחה ר' זירא הראיה, שאין עושין כבשונות בירושלים (ויש שפרשו כן גם בכונת רש"י – ע' שפ"א). ורבנו תם פרש שגם לפי הצד שבישול ללא בליעה מצריך שבירה – מועילה החזרה לכבשן, מפני שהכלי נעשה ככלי חדש (עפ"י זבח תודה).

יש לעיין ממה שמשמע בתוס' לעיל (צה. ד"ה לא שנו) שבגד שיצא ונטמא, אין לקרעו ולתקנו בחוץ מחדש לצורך כיבוס, וכן בכלי – לפי שהוא ככלי אחר. ואם כן מה מקשה הגמרא להחזירם לכבשן ולעשותם ככלי אחר, הלא התורה הצריכה שבירה לכלי הוה דוקא? ויש לחלק בין כיבוס ומריקה ושטיפה, שצריכים להתקיים באותו כלי דוקא, ובין דין שבירה שענינו לבטלו מתורת כלי. ולכך אין מניעה להכניסו לכבשן במקום קדוש, שבכך ייעשה ככלי חדש, והרי זה כשבירה. ומשמע בתוס' שהכנסה לכבשונות מועילה לטהר כלי חרס, דומיא דשבירה. ובשפ"א תמה על כך מצד הסברא. וע"ע בחזו"א קמא לו, יא.

פירוש נוסף כתב בשפת אמת: קושית הגמרא מוסבת על הנאמר לעיל שגם בילוע ללא בישול [כגון עירוי] מצריך שבירה, ודרשו מהכתוב אשר תבשל בו ישבר, ועל כך מקשה, הלא די בהכנסה לכבשן להוציא הבלוע.

– מכך ששאלו 'נהדרינהו לכבשונות' משמע שהחשש 'חיים עליהו דמיתברי' אינו קיים אלא במילוי פחמים בקדירות, אבל בהחזרה לכבשן אין קיים חשש זה [אם משום שבהכנסתו לכבשן הרי רואים שאינו חושש בדבר, אם מפני שבכבשן אין חשש פקיעה, כי האש באה מכל הצדדים. וע' בזה בשו"ת אבני נזר יו"ד קי].

ושאמר רב: 'קדירות בפסח ישברו' – לאו דוקא ישברו ממש שכמו כן מועיל להן ליבון בכבשן, אלא

שאו הרי הן כקדרות חדשות, והראשונות כאילו הן שבורות, ולכך לא הוצרך לפרש הדבר, שבכלל 'ישברו' הן. כן היא שיטת הראב"ה (מובא ברא"ש פסחים פ"ב, ז). וכתב הרא"ש (שם), דוקא הכנסה לכבשן מועילה, אבל לתנורים רגילים – לא, שחוששים שמה יחוס עליהם ויוציאם טרם התלבנו היטב. ואולם יש סוברים (מובא בראב"ה) שאין מועילה החזרה לכבשונות לכלי חרס, שגם בזה חשו חכמים שמה יחוסו עליהן. ומה שמקשה הגמרא כאן – לפי שכהנים זריזים הם ובמקדש בלבד התיירו [אילולי היו כבשונות בירושלים] (עפ"י פרי חדש או"ח תנא, עפ"י הר"ן).

אך לפי זה קשה מה מתרץ שאין עושים כבשונות בירושלים, עדיין היא תיקון על ידי מילוי פחמים בתוכן, שהרי אמרת כהנים זריזים הם? ואפשר שלענין דין שבירת כלי חרס אין מועיל אלא הכנסה לכבשן, שאז באו פנים חדשות וכאילו שברן, אבל הנחת גומרי אף כי מועילה לכלות את הבלוע, אינה מועילה לקיים מצות שבירה, וכיון שכבר נתחייב במצוה, לא יועיל אלא שבירה או עשיית הכלי מחדש בהכנסתו לכבשן (עפ"י בני חייא, מובא בשער המלך חמץ ומצה ח, כה ד"ה ולענין).

בשעה"מ שם הקשה על תירוץ זה מדברי התוס' כאן, שמשמע מדבריהם (בסד"ה אלא) שאכן מועילה הנחת גומרי מעיקר דין תורה, לולא החשש דלמא חייס.

וצ"ע בכוונתו, הלא לכאורה מדויק מדברי התוס' להפך, שרק החזרה לכבשן מועילה ומשום פנים חדשות אבל הנחת פחמים אינה כשבירה, ואעפ"י שמועילה לכלות את הבלוע, בעניננו אין די בכך אלא צריך כליו הכלי. וכן המשך דברי השעה"מ שם מבוססים על ההנחה שהתוס' הקשו מהנחת גומרי. ולהאמור, התוס' לא דיברו אלא על הכנסה לכבשן.

(ע"ב) 'אף כלי אינו טעון מריקה ושטיפה אלא במקום בישול. אמר ליה: מי דמי דם לא מפעפע בישול מפעפע. ועוד תניא... א"ל אי תניא תניא. וטעמא מאי? אמר קרא...' – נראה שרמי

בר חמא לא חש לקושיא הראשונה אלא לקושיא מהברייתא. וכן נראה מסתימת הגמרא ששאלו 'טעמא מאי' והוצרכו לגזרת הכתוב ולא אמרו כסברת המקשה 'בישול מפעפע'. – ומדוע? –

י"ל שסברת רמי בר חמא היא שאם קיימת בליעה בכל הכלי הלא פשוט שאסור אף שהבישול לא היה אלא במקצתו, שהרי הוא עצמו אמר (לעיל צה): שבליעה ללא בישול אוסרת. אלא נידון הספק באופן שאין בליעה בכל, שמה בישול או בליעה במקצת אוסר את כולו מגזרת הכתוב. ועל כך השווה לדם הניתז שאין טעון כיבוס אלא מקום ההזאה. אך לבסוף הסיקו מדרשת הכתוב לאסור אפילו בבישול במקצת כלי. [ועדיין יש מקום לספקו דלעיל שמה רק בבישול עם בליעה של מקצת כלי נאסר כולו, ולא בבישול גרידא].

וסברת רב יצחק שאמר 'בישול מפעפע' – צריכה באור, וכמו שהקשו בתוס' מה נפשך; אם שאר הכלי צונן – אין כאן פעפוע, ואם חם – אף בשאר איסורים יש להסתפק. ושמה י"ל שסובר שאמנם פיעפוע אוסר כבליעה, אך אפשר שלא נתרבה בליעה ללא בישול אלא בשבירת כלי חרס מאשר תבשל בו' כדלעיל, אבל בדין מריקה ושטיפה לא נאמר אלא 'בישול', הלכך אין פשוט לו לאסור הכל משום בליעת הפיעפוע כיון שהבישול עצמו נעשה רק במקצתו. ואעפ"כ סבר שאין ללמוד התר מהתנות דם שאין שם פיעפוע, לבישול המפעפע, כי אפשר שבישול במקצת עם בליעה בכולו מצריך מריקה ושטיפה בכל הכלי.

'לא צריכא אלא לדאמר מר בישול במקצת כלי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, הא תרומה לא צריך אלא מקום בישול' – יש אומרים, דוקא בתרומה וכיוצא בה שאינה דבר האסור לכל [ומצינו בה משום כך קולות מסוימות], אבל שאר איסורי אכילה, גם אם בושל במקצת הכלי – נאסר כולו, ש'חם מקצתו – חם כולו', וצריך הגעלה בכולו (עפ"י רשב"א בתורת הבית הארוך, ב'משמרת הבית' דל"א).

הגרעק"א תמה על כך, כיצד אמרו בסוגיא שחידוש דין זה נלמד מדכתיב 'ואם בכלי נחושת בשלה' – ואפילו במקצת כלי, הלא כיון שהגעלה נעשית לאחר שנעשה נותר, הרי באופן זה גם בשאר האיסורים טעון הגעלה בכולו [הניח בסברא פשוטה

שאינן הפרש אם כשנבלע היה אסור או מותר. וכמו כן הניח שגם דבר הבלוע בכלי מקודש נעשה 'נותר' לאחר זמן]. 'ושאלתי לכהן וכמה רבנים מופלגים ואין פותר לי'. וכן תמה בשפת אמת. ויש סוברים שאין צריך הגעלה אלא במקום שבלוע בלבד, ולא בכל הכלי. והטעם, לפי שאין הבליעה מתפשטת בכולו. או מפני שכבולעו כך פולטו, ובהגעלה במקום שבלוע די (ער"ן פסחים ל; סמ"ג לאוין קמא עה; מרדכי חולין תרע"ט, ממנהר"ם; שערי דורא פה. מובאים בתרומת הדשן קלב; וכ"ה ברמ"א יו"ד קכ,ו). וע' בפוסקים יו"ד צב, שדגים זאת כספק שמא התפשטה הבליעה בשאר הכלי. וכ"ה בפוסקים באו"ח תנא, יב ובמג"א א שם סק"ג. וע"ע חו"א יו"ד יז; שו"ת שבט הלוי ח"ו קטז.

'הא אפילו ביין ואפילו במזוג' – משמע שמועילה הגעלה לתרומה ביין או במזוג, שאף שאר משקין מפליטין את הבלוע בכלי. ואכן כך היא שיטת הרשב"א (בתשובה ח"א תקג, ונכפל ב'מיוחסות' קנא, וכן כתב במשמרת הבית דף לג. וכן דעת הסמ"ג והר"ש – מובא בב"י וד"מ או"ח סוס"י תנב). ואולם דעת הרמב"ן (חולין קח): שאין להגעיל אלא במים. ובאר הר"ן (חולין שם – דף מד. בדפי הרי"ף) שאין להקשות מסוגיתנו, כי כאן אביי אמרה [כן גרס בגמרא, להפך מהגרסה שלפנינו], אבל רבא שפרש בדרך אחרת, סובר שאין מועילה הגעלה אלא במים. ועוד, אף לאביי יש לומר שהמדובר כאן על השטיפה בצונן, אבל ההגעלה צריכה להיות במים דוקא. ועוד יש לחלק בין יין או יין מזוג, לבין חלב ושמן שבהם אין מועילה הגעלה.

וכתב בארחות חיים (חמץ ומצה צב. מובא בבית יוסף או"ח סוס"י תנב) שבדיעבד שהגעילו בשאר משקין – מותר. וכן פסק הרמ"א (שם ה), כי לעיקר הדין אנו נוקטים כשיטת הרשב"א ושאר ראשונים אלא שלכתחילה יש לחוש לדעת הרמב"ן (ע' שו"ת הגרעק"א ח"א פג; אגרות משה יו"ד ח"ב סוס"י מא; שבט הלוי ח"ו קטז,ד).

ובמשנ"ב (שם) הביא מהפמ"ג שאם הוא לפני הפסח, יראה להגעיל פעם נוספת במים, אכן אם כבר הגיע הפסח – מותר להשתמש לכתחילה בהגעלה זו.

[עוד חידש הרשב"א עפ"י הסוגיא דלהלן ש'כל יום נעשה גיעול לחברו' – שאם בישראל ירקות אחר הבשר, הועיל להקליש את טעם הבשר הבלוע בכלי, ומותר לאכול בו חלב. ואמנם שם אינה הגעלה גמורה, שהרי לא הגיע התבשיל בכל הכלי, אך כיון שהוקלש הטעם, לא חל עליו איסור. ואין זה אמור אלא בדבר המותר, כגון בשר הבלוע לענין איסור בשר בחלב. ואולי גם לענין חמץ קודם הפסח (וע' באג"מ שם שהעיר מדוע הבי"ה בהל' חמץ לא הזכיר מדברי הרשב"א הללו), אך לא באיסור הבלוע.

ויש חולקים על דעה זו (ע' בפוסקים יו"ד צג ובגליון מהרש"א ובהגהות דברי נחמיה לג"מ נחמיה בירך בסוף המסכת. וע"ע בשו"ת שבט הלוי ח"ב לג–לד; דובב מישרים ח"ג עד).

'לא צריכא אלא לדאמר מר מריקה ושטיפה בצונן', הנחא למ"ד מריקה ושטיפה בצונן – פירוש, לדעה זו המריקה היא רחיצת הכלי מבפנים והשטיפה מבחוץ (כן פרש"י להלן. והרמב"ם מפרש שמריקה ושטיפה שתי רחיצות הן), ושניהם בצונן [אלא שמלבד זאת צריך להגעיל בחמין תחילה, כדין שאר איסורין]. נמצא שמיעט הכתוב תרומה הן ממריקה הן משטיפה, לומר שאינה צריכה כלל צונן לאחר הרתחין, 'אלא למאן דאמר מריקה בחמין ושטיפה בצונן' הלא המריקה היא בחמין בלבד ואין התרומה ממועטת מהמריקה, שהרי באמת היא טעונה הגעלה ברותחין? ומתריך: 'שטיפה יתירתא' – כלומר, אכן לא נתמעטה תרומה מ'מריקה' אלא מה'שטיפה' בלבד, שאינה צריכה שטיפה צונן (עפ"י פסקי הרי"ד; גליונות קהלות יעקב).

וכתבו כמה ראשונים להוכיח מכאן שזה שנהגו לשטוף בצונן לאחר הגעלה מאיסור – לא מן הדין הוא, שהרי מבואר כאן שמלבד בקדשים אין צורך בשטיפה בצונן (עתוס' כאן ובע"ז עו; רי"ד ועוד). אך יש מדייקים להפך, שלא נתמעט אלא 'שטיפה יתרה' אבל שטיפה מנימלית בצונן לאחר ההגעלה – צריך בכל התורה (עפ"י שו"ת הרא"ש יד, א. וע' עוד ברמב"ם וראב"ד וב'זבח תודה).

להלכה רוב ככל הפוסקים נקטו שהשטיפה בצונן אינה מעכבת מן הדין, גם בכלי שבלע איסור ממש. ודעת יחיד יש המחמירה בדבר (ע' בדרכ"ת קכא סקמ"ה). ולהלכה למעשה אם לא שטף עלתה לו הגעלה (ע' משנ"ב סו"ס"י תנב; שבט הלוי ח"ו קטו, ה).

'מריקה כמריקת הכוס ושטיפה כשטיפת הכוס' – הרמב"ם (בפירוש המשנה) מפרש [דלא כרש"י]: מריקה – הסרת וגירוד הלכלוך הדבוק. ושטיפה – תוספת נקיות ע"י רחיצה נוספת במים. ומה שאמר 'מריקת הכוס, כשטיפת הכוס' – רצה לומר, שאינו חייב להפליג עד שיסיר כל רושם.

'ככתבם וכלשונם'

(ע"ב) **'רב יצחק בר יהודה הוה רגיל קמיה דרמי בר חמא, שבקיה ואזיל לרב ששת. יומא חד פגע ביה, אמר ליה...'** –

'אם יבואו תלמידים במקום אחד לפני הרב להיות בביתו מתאכסנים, ויש רב אחר בעיר – מוטב שילמדו מן הרב שבבית, וכתוב (משלי כג, א): **בין תבין את אשר לפניך** – אם יודע כמו האחר. אם רואה הרב שחפצים ללמוד לפני רב אחר, יאמר להם: לפני מי שאתם חפצים ללמוד תלמוד, לא אקפיד ואין בלבי עליכם, לא מכל הרבנים זוכה אדם ללמוד, שאפילו לחוצה לארץ הולך אדם ללמוד לפני רב אע"פ שיש בארץ רבנים, כרבי יוסי הכהן שהלך לפני רבו לצידון. ואין להקשות מבר קפרא שאמר על רב חמא עמא, ורב יצחק הלך מרבי בר חמא.'

(ספר חסידים תתקסח)

'מדה יהיה לאהבה; לא יאהב אדם את רבו והוא יודע שאין לו הצלחה לפניו ובעבור אהבתו ילמוד לפניו, או יניח בנו ללמוד לפניו. וכתוב (משלי יז, כד): **את פני מבין חכמה** – למוד לפני מבין ואם לאו הרי לך עון שאתה מכבד את רבך והיית לומד לפני אחר יותר מלפני רבך, וגם מאבד לבנו תלמידו, והכל לפי השעה. ור' אושעיא עזב בר קפרא והלך לפני ר' חייא, ור' יצחק עזב רמי בר חמא והלך לפני רב ששת. ולא יבייש את רבו הראשון לומר עזבתו לפי שאינו יודע. ולא מפני אהבה או אשה יתחתן בהם, או שאוהב את חבירו, והוא יודע שבמקום אחר תקנה טובה יבוא לו או לבנו או לבתו כי טובים מחבירו ומבני חבירו. ובעבור אהבת אדם לא יכנס למחלוקת. וגם הזהר אם יש לך בן למול, באהבת אדם לא תקח מוהל כי אם אומן ומוחזק לכך. בשלשה דברים אלו הזהר מלחזור אחר חיתון או אחר מלמד או אחר מוהל בשביל אהבת בני אדם...' (שם תתקעג).